

Εξετάσεις στο μάθημα «Μορφολογία της ευρωπαϊκής μουσικής Ι»
9 Φεβρουαρίου 2017

Θέμα: Ludwig van Beethoven, *Κουαρτέτο εγχόρδων σε μι-ελάσσονα*, opus 59 αρ. 2 (1806):
III. Allegretto

1. Η πρώτη ενότητα (μ. 1-52a) είναι σε μορφή διμερούς, μετατροπικού, μη σονατοειδούς μενουέττου. Το **πρώτο τμήμα** είναι τα μ. 1-8 και συνίσταται σε μία μετατροπική περίοδο: η πρώτη φράση κλείνει με ατελή πτώση στην μι-ελάσσονα στο μ. 4, ενώ η δεύτερη με τέλεια πτώση στην Ρε-μείζονα (την σχετική της ελάσσονος δεσπόζουσας) στο μ. 8 (σημειωτέον ότι μετά την τέλεια πτώση, ο τρίτος χρόνος των μ. 8bis / 8 χρησιμεύει ως πέρασμα είτε για την επανάληψη του τμήματος από την μι-ελάσσονα, είτε για την έναρξη του επόμενου τμήματος από την περιοχή της μείζονος σχετικής). Το **δεύτερο τμήμα** αναπτύσσει περαιτέρω το μοτιβικό υλικό του πρώτου τονικοποιώντας κατά σειρά τις περιοχές της σχετικής (μ. 9-10), της υποδεσπόζουσας (μ. 11-12 και 13-16) και της ναπολιτάνικης (μ. 17-20 και 21-23), προτού η τελευταία οδηγήσει στην δεσπόζουσα (μ. 24) και στην πραγματοποίηση μιας πωτικής διαδικασίας στην κύρια τονικότητα (στα μ. 25-28). Ουσιαστικά, το δεύτερο τμήμα ολοκληρώνεται εδώ και τα μ. 29-36 επαναλαμβάνουν το τελικό του οκτάμετρο (ως «petite reprise») για να υπογραμμίσουν αυτό το γεγονός και την τέλεια πτώση στην μι-ελάσσονα. Η επανεμφάνιση της αρχικής ιδέας σε επικάλυψη από το μ. 36 και έπειτα συνιστά ως εκ τούτου **coda** και όχι τρίτο τμήμα! Η coda αυτή ανακαλεί τυπικά την αρχική ιδέα, την οποία και αποπερατώνει στην μι-ελάσσονα (μ. 36-43a), προεκτείνοντας μάλιστα την τελική της πτώση με πολλές επαναλήψεις στα εναπομείναντα μ. 43-52a.

2. Η δεύτερη ενότητα (μ. 52-135) είναι μία φουγκέττα, δηλαδή μία σύντομη φούγκα, η οποία συνίσταται σε τρία τμήματα και ουδέποτε παρεκκλίνει από το τονικό περιβάλλον της Μι-μείζονος. Το **πρώτο τμήμα** της είναι η έκθεση: το «ρωσικό θέμα» εκφέρεται υπό μορφήν θέματος και πραγματικής απαντήσεως εκ περιτροπής από την βιόλα (μ. 52-58a), το δεύτερο βιολί (μ. 58-64a), το τσέλλο (μ. 64-70a) και το πρώτο βιολί (μ. 70-76a). Συνοδεύεται από ένα δεύτερο θέμα σε συνεχή ροή ογδών, το οποίο εισάγεται παράλληλα με το προαναφερόμενο από το δεύτερο βιολί, το τσέλλο, το πρώτο βιολί και την βιόλα και αναγνωρίζεται ως δευτερεύον, καθ' ότι μετά την έκθεση εξαφανίζεται, όπως άλλωστε και το αντίθεμα που διαδέχεται το βασικό «ρωσικό θέμα» στην βιόλα (μ. 58b-64a), στο δεύτερο βιολί (μ. 64b-70a) και στο τσέλλο (μ. 70b-76a). Επομένως, η έκθεση πραγματοποιείται με δύο θέματα, όπως συχνά συμβαίνει στον κλασικισμό, προεκτείνεται δε στα μ. 76-80a αλυσιδωτά, προκειμένου να οδηγηθεί σε τέλεια πτώση στην Μι-μείζονα. Το **δεύτερο τμήμα** της φουγκέττας συνίσταται σε μία ομάδα τεσσάρων παραθέσεων μόνο του πρώτου θέματος, εν είδει θέματος και πραγματικής απαντήσεως εναλλάξ σε βιόλα (μ. 80-86a), δεύτερο βιολί (μ. 86-92a), τσέλλο (μ. 92-98a) και πρώτο βιολί (μ. 98-104a, με μιαν ανεπαίσθητη παραλλαγή στην κεφαλή), και υπό την συνοδεία ενός νέου αντιθέματος καθώς και ελεύθερων διπλασιασμών σε παράλληλες τρίτες ή έκτες τόσο του θέματος όσο και του αντιθέματος. Δίχως καμμία διαμεσολάβηση (και ουσιαστικά σε επικάλυψη με το προηγούμενο τμήμα, που προεκτείνεται ελάχιστα με το υλικό του αντιθέματός του στα μ. 104-106a), ξεκινά κατόπιν το **τρίτο τμήμα** της φουγκέττας, το οποίο έγκειται σε *stretti* του θέματος σε αποστάσεις ογδός, πρώτα ανάμεσα στο τσέλλο (μ. 104-110a) και την βιόλα (μ. 106-112a), το δεύτερο (μ. 110-116a) και το πρώτο βιολί (μ. 112-118a) και έπειτα με ακόμη μεγαλύτερη πυκνότητα στα μ. 116-124a, όπου η βιόλα, το τσέλλο και εν τέλει το δεύτερο βιολί παραθέτουν μόνο την κεφαλή του θέματος, ενώ το πρώτο βιολί το παρουσιάζει ολόκληρο μέχρι τέλους και μάλιστα προεκτείνει

και την κατάληξή του με δύο επαναλήψεις στα μ. 124b-126a και 126b-128 μέχρι την έλευση της τέλειως πτώσεως. Τέλος, τα μ. 129-135 λειτουργούν ως συνδετικό πέρασμα προς την επόμενη ενότητα με την μεταβολή του τρόπου από μείζονα σε ελάσσονα αλλά και την ρευστοποίηση του μοτιβικού υλικού της κατάληξης του «ρωσικού θέματος» της φουγκέτας.

3. Μακροδομικά, η ενότητα σε μι-ελάσσονα λειτουργεί ως μενουέττο και η ενότητα σε Μι-μείζονα ως trio, σε μια πενταμερή διαδοχή μενουέττου – trio – μενουέττου da capo – trio da capo – μενουέττου da capo. Αυτή η επέκταση της παραδοσιακά τριμερούς διαδοχής μενουέττου – trio – μενουέττου da capo σε πενταμερή εφαρμόζεται κατ' εξοχήν και συστηματικά στα έργα του Beethoven της δεύτερης δημιουργικής του περιόδου (από το 1803 μέχρι τα μέσα της επόμενης δεκαετίας), στα οποία ανήκει και το συγκεκριμένο κουαρτέτο.

17 Φεβρουαρίου 2017
Ιωάννης Φούλιας